

вають, так і тим, що виправдовують обвинуваченого». Доцільно доповнити цей пункт словами: «або частково спростовують обвинувачення, зменшують його обсяг, а також обставинам, які не лише обтяжують, але й пом'якшують відповідальність».

У статті 34 Закону України «Про прокуратуру» особливо звертається увага на додержання прокурором принципу незалежності суддів і підкорення їх тільки закону. Вважаємо, що цю вимогу не слід розуміти лише як прояв пасивної поведінки прокурора, який особисто не порушує принцип незалежності суддів. Прокурор також зобов'язаний проявляти ініціативу у викритті цих порушень з боку інших осіб, принципово ставити перед судом питання про застосування передбачених законом санкцій щодо учасників процесу і присутніх, не виключаючи народних депутатів України, які грубо порушують порядок у залі судового засідання. Вирішення цих питань набуло останнім часом особливої актуальності.

У зазначеному наказі (п. 14. 2) передбачено обов'язок прокурорів брати участь у судових засіданнях у форменому одязі. Думається, що у перспективі, з урахуванням Європейського досвіду, для таких випадків можна було б запровадити для прокурорів мантиї за зразком, затвердженим Генеральним прокурором України. Використання мантий слід передбачити і для адвокатів-захисників, що буде символічно підкреслювати рівність сторін у процесі.

Долежан В. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри організації судових та правоохоронних органів,
доктор юридичних наук*

ЗАВДАННЯ І ПОРЯДОК УЧАСТІ ПРОКУРОРА В ПЕРЕГЛЯДІ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України, містить чимало новацій щодо завдань і повноважень прокурора в контрольних стадіях кримінального провадження, зокрема апеляційній і касаційній, які потребують теоретичного і практичного осмислення.

Ініціюючи перегляд судових рішень у кримінальному провадженні і беручи участь у провадженні на цих стадіях, прокурори можуть за наявності підстав продовжувати підтримання державного обвинувачення, яке вони розпочали в судах першої інстанції. Це, зокрема, стосується спроб домогтися скасування виправдувальних вироків і прийняття інших процесуальних рішень, які погіршують становище обвинувачених і виправданих, особливо якщо консолідовану, позицію з цих питань займають як державні обвинувачі, так і представники прокуратур вищого рівня, які беруть участь у розгляді справ судами апеляційної і касаційної інстанцій.

Проте у разі, коли йдеться про скасування обвинувального вироку і закриття провадження з реабілітуючих підстав, важко говорити про підтримання обвинувачення. Це можна розглядами як певну аналогію відмови від обвинувачення, хоча і не в суді першої інстанції, а в іншій процесуальній ситуації. У судах апеляційної і касаційної інстанції прокурор також сприяє виконанню вимог закону про всебічний, повний, об'єктивний розгляд справи та постановленню судових рішень, що ґрунтуються на законі (ст. 43 Закону України «Про прокуратуру») з певною правозахисною спрямованістю.

Право ініціювати апеляційний перегляд судових рішень за п.8 ст.348 попереднього КПК мали право з числа посадових осіб прокуратури лише прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, в касаційному порядку – також прокурор, який брав участь в апеляційному розгляді ч.1 ст.383 КПК. Крім того, такими правами користувались прокурори, які затверджували обвинувальні висновки. Можливість прокурорів вищого рівня ініціювати перегляд справ в касаційному порядку обмежувалася лише вироками і постановами апеляційного суду постановленими ним в апеляційному порядку (п.2 ч.1 ст.383 КПК).

Чинний КПК значно розширив перелік суб'єктів ініціювання перегляду судових рішень, надавши таке право Генеральному прокурору України, прокурорам областей та прирівняним до них, їх заступникам.

Водночас слід відзначити певну обмеженість права прокурорів міських, районних та прирівняних до них прокуратур самостійно оскаржувати рішення судів. Відповідно до п.23 наказу Генерального прокурора України № 4гн від 19 грудня 2012 року «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» прокурор-обвинувач зобов'язаний не пізніше наступного дня після прийняття рішення надати керівнику прокуратури довідку про результати судового розгляду для узгодження питання щодо необхідності оскарження судового рішення. Більше того, ця довідка з висновком керівника прокуратури в триденний строк після прийняття надсилається до підрозділу, що здійснює нагляд за додержанням законів у кримінальному провадженні прокуратури вищого рівня (п. 23.2 цього наказу). Тобто прокурор міста чи району, якщо він особисто не підтримував обвинувачення, або начальник відповідного підрозділу обласного прокуратури, не маючи самі права на апеляційне і касаційне оскарження, можуть блокувати використання цього права самим державним обвинувачем.

Проте, на нашу думку, відмовлятися від такого порядку не варто, оскільки він цілком відповідає принципу єдності і централізації прокуратури і підпорядкування нижчих за посадами прокурорів вищим. Тим більше, що Генеральний прокурор України, прокурори обласного рівня та їх заступники мають право змінювати, доповнювати апеляційні, каса-

ційні скарги або відмовляться від скарг, внесених як ними самими, так і прокурорами нижчого рівня, тобто по суті відкликати скарги. Для того, щоб використати це право, вони одержують відповідну інформацію, про яку щойно згадувалося, на підставі якої приймають відповідні рішення. Проте не зовсім зрозуміло, чому зазначені довідки передаються до підрозділів, які «здійснюють нагляд за додержанням законів у кримінальному судочинстві». Адже прокуратура перестала здійснювати такий нагляд з набранням чинності Законом України «Про прокуратуру» з 1991 року. Очевидно, тут маються на увазі підрозділи, які організують діяльність щодо участі прокурорів в апеляційному і касаційному провадженні.

В зазначеному Законі і в КПК відсутня чітка відповідь щодо права прокурора, який безпосередньо підтримував обвинувачення в суді, брати участь в апеляційному чи касаційному провадженні. В абз. 3 ч.4 ст. 36 КПК зазначено, що «У судовому провадженні.. можуть брати участь службові особи органів прокуратури вищого рівня» (виділено мною – В.Д.). Таке формулювання не дає конкретної відповіді на поставлене питання. Конкретніше воно вирішено у п. 30 зазначеного міжгалузевого наказу, в якому міститься, перелік підрозділів прокуратур вищого рівня, службові особи яких не просто можуть, а зобов'язані забезпечувати участь у відповідних судових провадженнях. Погоджуючись з такою практикою, вважаємо за потрібне дещо скорегувати норму частини 4 ст.36 Закону, виклавши її у такій редакції «Судове провадження з перегляду судових рішень в апеляційному чи касаційному порядку .... здійснюються за участю уповноважених на це прокурорів органів прокуратури вищого рівня».

І на закінчення вважаю за необхідне приєднатись до тих науковців і практиків, які не згодні з використанням терміну «скарга» стосовно звернень прокурорів про перегляд судових рішень. У правовій доктрині і в актах законодавства, крім процесуальних, давно вкорінився погляд на скаргу як на «форму звернення фізичної чи юридичної особи до відповідного органу державної влади або органу місцевого самоврядування.. про поновлення порушених прав скажників та захист їх законних інтересів»(Юридична енциклопедія. – 5. – К.: 2003. – С.500).

Звернення ж прокурора про перегляд судового рішення є його волевиявленням як представника влади для захисту не власних прав та інтересів, а прав інших осіб та інтересів держави. Використання у попередньому законодавстві терміну «подання прокурора» не надавало прокурору жодних процесуальних переваг у порівнянні з особами, які використовували терміни «апеляційна скарга», «касаційна скарга». Отже, зміна термінології певною мірою відриває авторитет прокуратури і може розглядатись як прояв войовничого правового нігілізму, від якого за сприятливих обставин слід позбутись.